

Finansmarknaden - The New Kid on the Block

SÖREN HOLMBERG

Ekonomins internationalisering och avskaffandet av valutaregleringen på 1980-talet har lett till att finansmarknaden - en nygamal aktör i politiken - fått ett klart ökat inflytande på politikens utformning. Finansmarknaden är en nykomling som snabbt visat musklerna i politikens värld. I den svenska politiska verkligheten har politikerna uppfattat att finansmarknaden måste hållas lugn med nya sparpaket och nedskärningar av den offentliga sektorn. Röster har redan höjts för att finansmarknaden - the new kid on the block - måste tyglas på ett eller annat sätt. Rösterna kommer från många olika håll. President Mitterand har sagt det, liksom president Clinton, Japans premiärminister, Ingvar Carlsson och Birger Schlaug. Hur och vad som bör göras finns det dock ingen enighet om.

Känslan av att något borde göras återfinns också bland svenska väljare. I SOM-undersökningen 1994 frågade vi om inställningen till finansmarknadens roll i politiken. Frågan löd: "Minska finansmarknadens inflytande i politiken" med fem svarsalternativ; mycket bra förslag, ganska bra förslag, varken bra eller dåligt förslag, ganska dåligt förslag och mycket dåligt förslag. Exakt samma fråga med identiska svarsalternativ ställde vi också till riksdagsledamöterna i en enkätundersökning senhösten 1994¹. Resultaten visar på en remarkabel åsiktsöverensstämmelse mellan väljare och valda².

Cirka 60 procent av både väljare och riksdagsledamöter ansåg att det var ett bra förslag att minska finansmarknadens inflytande på politiken. Det var endast 10 procent bland väljarna och 14 procent bland de folkvalda som tyckte det var ett dåligt förslag.

Den stora åsiktsöverensstämmelsen mellan riksdagen och väljarkåren kan ge ett intryck av konsensus och harmoni. Folk och ledare tycks vara överens om att finansmarknaden inte ska tillåtas breda ut sig

som en gökunge i det demokratiska boet. En analys av åsiktsläget i de olika partigrupperna avslöjar dock snabbt att det första harmoniska intrycket är felaktigt, speciellt när det gäller riksdagen.

Tabell 1 Finansmarknadens inflytande på politiken

Fråga: "Minska finansmarknadens inflytande på politiken"

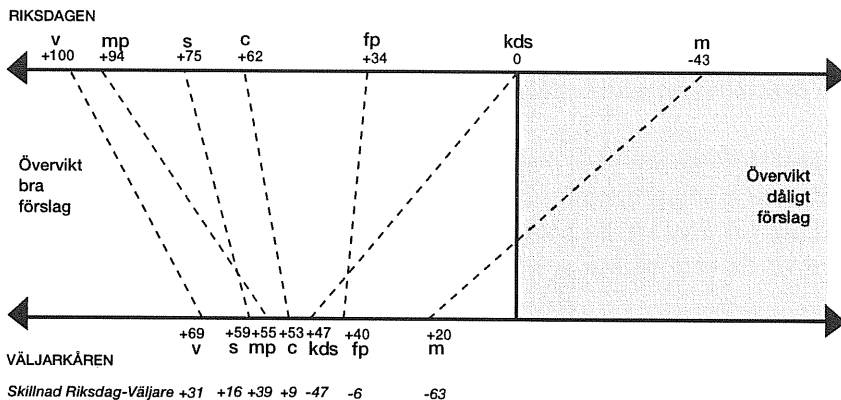
svarsalternativ	väljare	riksdagsledamöter
(1) bra förslag	58	62
(2) varken eller	27	21
(3) dåligt förslag	10	14
(4) vet ej	5	3
summa procent	100	100
antal personer	1702	337
övertikt bra (1-3)	+48	+48

Kommentar: Resultaten för riksdagsledamöterna kommer från en enkät genomförd senhösten 1994 (svarsandel 97 procent). RiksSOM-undersökningen 1994 har stått för väljarmaterialet.

Väljaropinionen i de olika partierna är någorlunda likartad med en klar övertikt i samtliga partier (även bland m-väljare) för att begränsa finansmarknadens politiska inflytande. Men bland riksdagsledamöterna är de partipolitiska åsiktsskillnaderna stora. Åsikterna är starkt partipolitiskt polariserade i riksdagen. Resultaten i figur 1 visar tydligt på större motsättningar i riksdagen än bland väljarna.

Figur 1 Enig väljarkår och polariserad riksdag

Fråga: "Minska finansmarknadens inflytande på politiken".

Kommentar: Analysen bygger på samma datamaterial som i tabell 1.

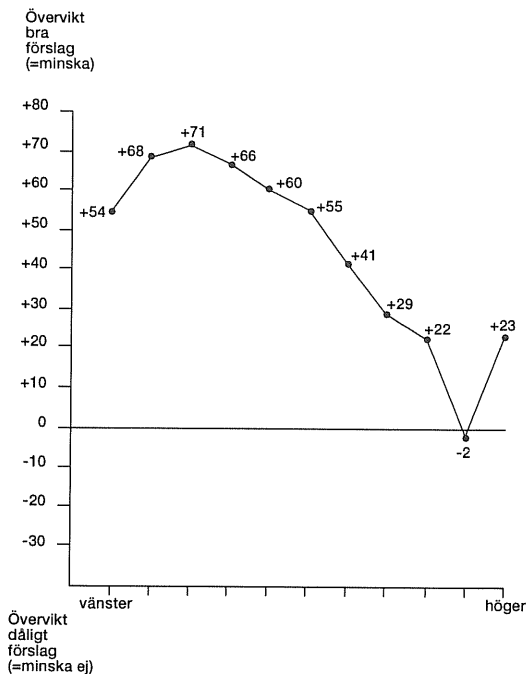
I riksdagen uppvisar v (+100) och mp (+94) en mycket klar åsiktsövertikt för ett minskat inflytande för finansmarknaden. Ledamöter för s (+75) och c (+62) har en nästan lika kritisk syn medan fp-ledamöter (+34) har en svagare övertikt för en negativ inställning till finansmarknadens politiska roll. Kds-ledamöterna är splittrade mittitu. Moderaterna är det enda parti i riksdagen som har en åsiktsövertikt mot att minska finansmarknadens inflytande på politiken (-43).

Mönstret i figur 1 med större åsiktsavstånd mellan partierna i riksdagen än bland väljarna är inget direkt överraskande resultat. Vi har sett det tidigare i flera svenska representationsundersökningar från 1980-talet, speciellt när det gäller uppfattningar i frågor av vänsterhögerkaraktär³. Och frågan om finansmarknadens politiska roll har en mycket tydlig vänster-högerkaraktär, både innehållsligt och när det gäller hur partigrupperna positionerar sig åsiktsmässigt. Den enda klara avvikelserna från partiernas välkända rangordning på vänsterhögerdimensionen är att mp-ledamöterna genomsnittligt befinner sig något till vänster om s-ledamöterna; en nog så intressant iakttagelse om vi betänker att frågan om finansmarknadens reglering kan bli en av de stora stridsfrågorna under de närmaste åren, i Sverige likväl som internationellt.

Resultaten i figur 2 illustrerar mycket åskådligt det klara åsiktssambandet mellan ideologisk vänster-högerposition och synen på finansmarknadens politiska inflytande. Analysen gäller väljarna och bygger på data från SOM-studien. Människor med vänsterideologi uppvisar en stark åsiktsövertikt för att begränsa finansmarknadens makt medan högerorienterade personer är mer tveksamma.

Korrelationen mellan väljarnas självuppskattade vänster-högerposition och inställningen till finansmarknadens politiska inflytande är .28 (r). En respektabel korrelation men dock inte märkvärdigt hög. En av orsakerna till att den inte är högre syns tydligt i figur 2. Sambandet mellan väljarnas vänster-högerpositioner och synen på finansmarknadens politiska roll är inte linjärt. Väljare längst ut till vänster är i genomsnitt något mindre positiva till att begränsa finansmarknadens inflytande än andra vänsterväljare närmare mitten. På högerkanten återfinns vi något liknande. Väljare med en position allra längst ut till höger är inte de som är mest mot att minska finansmarknadens politiska inflytande; högerorienterade väljare något närmare mitten är mer negativa till att tygla finansmarknaden.

Figur 2 Ideologisk vänster-högerposition och inställning till finansmarknadens politiska inflytande (opinionsbalans)

Kommentar: Resultaten visar skillnaden mellan andelen svarspersoner som svarade bra förslag minus andelen som svarade dåligt förslaget på frågan: "Minska finansmarknadens inflytande på politiken". Vänster-högerskalan kan variera mellan 0-10. Svarspersonerna fick själva ange sin position. Data kommer från RiksSOM-undersökningen 1994.

Till en del kan naturligtvis det icke-linjära mönstret vara en mätareffekt; få svarspersoner placerar sig på vänster-högerskalans ytterpunkter (0 och 10), vilket gör resultaten statistiskt osäkra. Vi tror oss också veta att ytterpositionerna 0 och 10 drar till sig proportionellt sett fler idiosynkratiska svar än övriga positioner. Men även med hänsyn tagen till dessa potentiella felkällor kan vi inte bortse från möjligheten att det kurvformade mönstret speglar något reellt. Mönstret ser t ex likadant ut i data från 1994 års valundersökning¹. På vänsterkanten återfinns dessutom kurv-mönstret bland v- och s-väljare tagna var och en för sig. Mönstret på högerkanten återfinns på samma sätt också bland enbart m-väljare.

En spekulativ förklaring till kurv-mönstret längst ut till höger skulle kunna vara att bland de mest högerorienterade väljarna återfinns inte

bara rättroende nyliberaler utan också gammelkonservativa högermän med en mer étatistisk inställning; innebärande en skeptisk hållning till alla särintressen (inklusive finansmarknaden) som inkräktar på statens överhöghet och försvagar nationens ställning.

En lika spekulativ förklaring till kurvmönstret på vänsterkanten skulle kunna gå tillbaka till den gamla skillnaden mellan en revolutionär/doktrinär vänster och en reforminriktad/pragmatisk vänster. En gammaldags doktrinär vänstersyn på finansmarknaden är att den inte kan och inte bör regleras. Kapitalismens inneboende motsättningar blir bäst synliggjorda om kapitalismen får verka ostört.

Det måste tillstås att ingen av speklationerna känns särskilt trovärdig. Vi får avvakta framtida mätningar för att utröna om våra kurvmönster var tillfälligheter eller om de avspeglade små ideologiska krusningar längst ut på politikens ytterkanter. Att det verkligen blir framtida mätningar kan vi utgå ifrån. Frågan om finansmarknadens reglering har kommit för att stanna som en konfliktfråga i svensk och internationell politik.

Noter

1. Riksdagsenkäten genomfördes inom ramen för ett forskningsprojekt, Riksdagen och den representativa demokratin inför 2000-talet, lett av Peter Esaiasson och Sören Holmberg med Martin Brothén som forskningsassistent. Svarsandelen i riksdagsenkäten blev mycket hög, 97 procent.
2. Intervjufrågan ställdes också i 1994 års valundersökning, eftervalsdelens. Resultaten liknar RiksSOMs, men med en högre andel vet ej-svar och en lägre andel som angav bra förslag. Följande blev resultatet: Bra förslag 48 procent, varken eller 26 procent, dåligt förslag 13 procent och vet ej 13 procent.
3. Se Holmberg och Esaiasson (1988:78-109). Mönstret med större åsiktspolarisering på elitnivå än bland väljarna är det vanliga även internationellt, se t ex Converse and Pierce (1986).
4. Korrelationen (r) mellan väljarnas vänster-högerposition och inställningen till finansmarknadens politiska roll är .32 i valundersökningen.

Referenser

- Converse, P. and Pierce, R. (1986). *Political Representation in France*. Cambridge: Harvard University Press
- Holmberg, S. och Esaiasson, P. (1988). *De folkvalda*. Stockholm: Bonniers

